

Förstörandelagen

– lagen om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser

Rättslig vägledning 2021:24
Utvecklingscentrum
December 2021

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	3
2	Lagens materiella innehåll	4
3	Förfarandet	6
3.1	Kort om ärendets gång	6
3.2	Ärendena handläggs enligt förvaltningslagen	7
3.3	Inga sekretessbestämmelser	7
3.4	Hur inleds ett ärende?	7
3.5	Omhändertagande.....	8
3.5.1	Omhändertagande enligt 5 § förstörandelagen	8
3.5.2	Omhändertagande efter hävt beslag (7 §)	9
3.5.3	Omhändertagandet gäller omedelbart (8 §)	9
3.5.4	Protokoll och underrättelse (9 §).....	9
3.5.5	Prövning av beslut om omhändertagande (10 §)	10
3.6	Förstörande	11
3.6.1	Åklagare beslutar om förstörande (4 §)	11
3.6.2	Förutsättningar för beslut om förstörande (3 och 11 §§)	11
3.6.3	Skyndsamhetskrav (12 § första stycket)	13
3.6.4	Formella krav på beslutet (12 § andra stycket).....	13
3.6.5	Åklagaren får anlita biträde av Polis/Tullverket (14 §) ...	13
3.6.6	Analysbesked från NFC eller Tullverket.....	14
3.6.7	Yttrande från Folkhälsomyndigheten/Läkemedelsverket (13 §)	14
3.6.8	Utredningen ska kommuniceras	15
3.6.9	Delgivning av beslutet (15 och 16 §§)	15
3.6.10	Omprövning (17 §)	16
3.7	Domstolsprövning	17
3.7.1	Överklagande och forum (19–20 §§)	17
3.7.2	Domstolens handläggning (21 §).....	18
3.8	Återlämnande av substansen (24 §).....	18
3.9	Faktiskt förstörande (25 §)	18
3.10	Skadestånd (26 §)	19
3.11	Handläggningen i Cåbra och Wånsmallar.....	19
4	Två praktiska frågor	20

1 Sammanfattning

Denna rättsliga vägledning ersätter RättsPM 2011:4, som har överförts utan några ändringar i sak. Ett antal redaktionella ändringar har dock gjorts.

I den här rättsliga vägledningen lämnas information om tillämpningen av lagen (2011:111) om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser (fortsättningsvis förstörandelagen) och det lämnas rekommendationer för handläggning av dessa ärenden.

I [kapitel 2](#) i denna vägledning finns en kort beskrivning av lagens materiella innehåll och syfte.

I [kapitel 3](#) redogörs för förfarandet enligt lagen och de olika stegen i hanteringen av dessa ärenden. Kapitlet fokuserar på i huvudsak tre delar av förfarandet – [omhändertagandet](#), [förstörandet](#) och [domstolsprövningen](#).

I [kapitel 4](#) redogörs kortfattat för två frågor som varit vanligt förekommande och rekommendationer ges hur dessa bör handläggas.

I bilagan till den rättsliga vägledningen återfinns ett flödesschema för hur denna typ av ärenden bör hanteras.

2 Lagens materiella innehåll

Syftet med lagen är att förhindra spridning av farliga substanser som är på väg att klassificeras som narkotika eller hälsofarlig vara.

I avvaktan på att regeringen beslutar om att förklara en substans som narkotika eller hälsofarlig eller i avvaktan på att beslutet ska träda i kraft, är det till skydd för enskildas liv och hälsa möjligt att omhänderta och förstöra vissa substanser som kan antas komma att användas i missbrukssyfte.

Polismän och tulltjänstemän har rätt att omhänderta substanser.

Åklagare får besluta om förstörande.

I ärenden av enkel beskaffenhet får även tullåklagare besluta om förstörande.

Syftet med lagen är att förhindra spridning av farliga substanser som är på väg att klassificeras som narkotika eller hälsofarlig vara. För att en substans ska kunna förstöras krävs att någon av förutsättningarna i 2 § förstörandelagen är uppfyllda, nämligen:

- a) att substansen har förklarats som narkotika eller hälsofarlig vara i en förordning som ännu inte trätt i kraft (första punkten),
- b) att substansen har förklarats som narkotika enligt en internationell lagstiftning som ännu inte har trätt i kraft (andra punkten) eller
- c) att substansen kan antas komma av regeringen förklaras som narkotika eller hälsofarlig vara (tredje punkten).¹

Polismän och tulltjänstemän ges enligt lagen rätt att omhänderta substanser i avvaktan på åklagarens beslut. Åklagare får besluta om förstörande. I ärenden av enkel beskaffenhet får även tullåklagare besluta om förstörande.

För att substansen ska kunna förstöras krävs, utöver att den faller under tillämpningsområdet, att den kan antas vara avsedd att användas i syfte att uppnå berusning eller annan påverkan samt att den då kan komma att förorsaka skada eller dödsfall.

Med substans i förstörandelagen avses grundämnen, kemiska föreningar, blandningar och andra beredningar. Med begreppet substans avses inte bara de aktiva beståndsdelarna i den kemiska föreningen, blandningen eller beredningen utan även hela produkten i form av t.ex. tabletter eller kapslar.²

Det är Folkhälsomyndighetens uppgift att göra framställningar till regeringen om att en substans ska klassas som narkotika eller som hälsofarlig vara. Om

¹ Prop. 2010/11:4 s. 62-63.

² Prop. 2010/11:4 s. 109.

det rör sig om ett läkemedel eller substanser med potentiell medicinsk användning är det Läkemedelsverket som begär att substansen ska klassas som narkotika.

3 Förfarandet

En substans som faller under förstörandelagens tillämpningsområde kan omhändertas av polis/tulltjänsteman.

Protokoll ska föras över omhändertagandet och det ska anmälas till åklagare som beslutar om fastställande.

Även åklagare kan omhänderta en substans, i de fall där substansen tidigare har varit i beslag och åklagaren har hävt beslaget.

Åklagarens beslut i fråga om omhändertagande kan överklagas till domstol.

Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket yttrar sig.

Åklagaren beslutar i fråga om förstörande.

Åklagarens beslut om förstörande ska delges och kan överklagas till domstol.

Förvaltningslagen ska tillämpas och i domstol tillämpas ärendelagen.

Sedan förstörandebeslutet vunnit laga kraft kan substansen destrueras.

Ett förstörandebeslut kan omprövas i vissa situationer.

3.1 Kort om ärendets gång

En polis eller tulltjänsteman som påträffar en substans som faller under förstörandelagens tillämpningsområde kan omhänderta substansen och ska därefter upprätta ett protokoll. En substans kan även omhändertas sedan ett beslag hävts. Ett omhändertagandebeslut är preliminärt och gäller i avvaktan på ett beslut om substansen ska förstöras eller inte. Omhändertagandet ska anmälas till åklagaren (om inte åklagaren själv beslutat om omhändertagandet i samband med att åklagaren har hävt ett beslag). Den som berörs av beslutet om omhändertagande får överklaga åklagarens beslut till domstol.

Efter erforderlig utredning ska åklagaren fatta beslut om substansen ska förstöras eller inte. Beslut om förstörande ska delges den som berörs av det och även det beslutet kan överklagas till domstol.

För att utreda om substansen är sådan att den ska förstöras behövs regelmässigt ett analysbesked från NFC eller Tullverkets laboratorium utvisande vilken substans det rör sig om. Vanligtvis behövs även ett yttrande från Folkhälsomyndigheten om att substansen är sådan att den kan antas komma att bli klassificerad som narkotika eller hälsofarlig vara. Mer information finns på Folkhälsomyndighetens [hemsida](#).

När åklagarens eller domstolens beslut om förstörande vinner laga kraft ska Polisen/Tullverket tillse att substansen blir destruerad.

3.2 Ärendena handläggs enligt förvaltningslagen

Ärendena handläggs i huvudsak enligt förvaltningslagen och utifrån de särskilda bestämmelserna i förstörandelagen. I domstol tillämpas ärendelagen. Ärenden enligt förstörandelagen handläggs alltså inte som brottmål. Reglerna om förundersökning är således inte tillämpliga.

I 18 § förstörandelagen anges uttömmande vilka bestämmelser i förvaltningslagen som ska tillämpas på dessa ärenden. Det gäller bl.a. allmänna regler om myndighetens serviceskyldighet, samverkan, krav på handläggningen, tid för allmän handlings inkommande samt om rätt till tolk och rätt att anlita ombud. När det gäller handläggningen av en fråga om förstörande (inte enbart om omhändertagande) gäller även förvaltningslagens bestämmelser om partsinsyn, om att part har rätt att lämna uppgifter muntligen samt om krav på kommunikering av nya uppgifter i ärendet. Slutligen finns det bestämmelser om hur besluten ska avfattas och om rättidsprövning m.m.

För åklagarna gäller jävsregeln i rättegångsbalken 7 kap. 6 § även i dessa ärenden.

3.3 Inga sekretessbestämmelser

Eftersom ärendena inte är av straffrättslig natur gäller inte de sekretessbestämmelser som normalt tillämpas vid polisens och åklagarnas verksamhet. I förstörandelagen finns inga bestämmelser om sekretess.³

Eventuell personuppgiftsbehandling ska ske med stöd av bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning (GDPR).

3.4 Hur inleds ett ärende?

Ett ärende enligt förstörandelagen kan inledas på två olika sätt. Den ena situationen är att polisen eller en tulltjänsteman påträffar och omhändertar en substans som kan antas vara en sådan substans som skulle kunna falla under förstörandelagen. Den andra situationen är när en polismyndighet, Tullverket eller en åklagare häver ett beslag av en substans som ännu inte är klassad som narkotika, och beslutar att substansen i stället ska omhändertas.

³ Prop. 2010/11:4 s. 79.

3.5 Omhändertagande

3.5.1 Omhändertagande enligt 5 § förstörandelagen

Substansen måste vara tillgänglig och det ska skäligen kunna antas att ett beslut om förstörande kan komma att meddelas.

För att en polis eller en tulltjänsteman ska kunna omhänderta en substans krävs att substansen är fysiskt tillgänglig så att den utan någon ytterligare åtgärd kan tas om hand. Inga tvångsmedel får således användas.

En förutsättning för att omhänderta en substans med stöd av 5 § förstörandelagen är vidare att det skäligen kan antas att ett beslut om förstörande kan komma att meddelas. I propositionen⁴ anges följande:

... dels att det skäligen kan antas att substansen är av det slag som anges i 2 och 3 §§, dels att omständigheterna i övrigt är sådana att det finns skäl att anta att beslut om förstörande kommer att meddelas. Beviskravet ”skäligen kan antas”, som motsvarar vad som krävs bl.a. för beslag i brottmål, är förhållandevis lågt. Det är tillräckligt att det finns objektiva skäl som talar för att ett beslut om förstörande kan komma att meddelas, men polismannen eller tulltjänstemannen behöver inte göra någon närmare bedömning av substansen eller av sannolikheten för att den kommer att förstöras. Om det skäligen kan antas att beslut om förstörande kommer att meddelas får alltså polismannen eller tulltjänstemannen omhänderta substansen i avvaktan på åklagarens beslut. Det har ingen betydelse om substansen påträffas under en utredning av brott, i samband med ingripanden mot ordningsstörningar, vid gränskontroll eller i något annat sammanhang.

Vid ett omhändertagande enligt 5 § förstörandelagen får polisen eller tulltjänstemannen (enligt 6 § förstörandelagen) hålla förhör med den som innehar substansen, annan som är närvarande när substansen påträffas samt ägare, avsändare eller mottagare av substansen. Uppräkningen på dem som får höras är uttömmande. Om den som ska höras inte vill uttala sig får inget tvång utövas. Syftet med förhöret ska vara att utreda om det finns förutsättningar för ett omhändertagande. I förhöret bör därför framförallt utredas i vilket syfte personen innehade substansen, dennes personuppgifter och om någon annan är ägare till substansen. För det fall det finns en utpekad ägare som inte är närvarande vid omhändertagandet kan det bli aktuellt att höra denne per telefon. Förhör kan hållas endast i omedelbar anslutning till ingripandet och det finns enligt 6 § förstörandelagen inte något stöd för att hålla förhör i efterhand.

⁴ Prop. 2010/11:4 s. 112.

3.5.2 Omhändertagande efter hävt beslag (7 §)

När ett beslag av en substans ska hävas måste det övervägas om substansen kan omhändertas enligt förstörandelagen.

När en åklagare eller annan förundersökningsledare häver ett beslag av en substans av det skälet att substansen inte utgör narkotika eller hälsofarlig vara, finns det möjlighet att i stället omhänderta substansen enligt förstörandelagen. Samma förutsättningar gäller som vid ett omhändertagande utan föregående beslag, dvs. det ska skäligen kunna antas att ett beslut om förstörande kan komma att meddelas. Eftersom substansen fanns i beslag är den också tillgänglig.

Den som häver ett beslag av en substans som efter analys inte visar sig vara narkotika eller hälsofarlig vara bör således överväga om det kan vara fråga om en substans som faller under förstörandelagen. Om det framgår av analysbeskedet att substansen har kemiska likheter med redan klassade substanser, torde det ofta finnas skäl att omhänderta substansen och utreda saken vidare enligt förstörandelagen. Vidare beträffande analysbesked, se nedan [avsnitt 3.6.6](#).

Om rätten häver ett beslag av en substans som kan falla under förstörandelagen får en åklagare också besluta att omhänderta den.

3.5.3 Omhändertagandet gäller omedelbart (8 §)

Ett beslut om omhändertagande gäller omedelbart och substansen ska tas i förvar (8 § förstörandelagen). Substansen ska alltså tas i förvar på samma sätt som ett beslagtaget föremål. Genom förvarstagandet övergår vårdplikten till den förvarande myndigheten, dvs. Polisen eller Tullverket.

3.5.4 Protokoll och underrättelse (9 §)

Protokoll ska föras över omhändertagandet och det ska upprättas i omedelbar anslutning därtill. Protokollet ska upprättas av den som omhändertagit substansen, dvs. även av åklagare när det är åklagare som efter hävt beslag omhändertagit en substans.

Protokollet ska tjäna som underlag för åklagarens prövning av polisens eller tulltjänstemannens beslut om omhändertagande. Protokollet ska också tjäna som underlag vid en ev. domstolsprövning.

Av protokollet ska det framgå vad som omhändertagits, vem som fattat beslutet, grunden för beslutet, vem eller vilka som omhändertagandet berör, vem eller vilka som varit närvarande vid omhändertagandet, tidpunkt för omhändertagandet och övriga omständigheter vid omhändertagandet. Om omhändertagandet avser en substans som tidigare varit i beslag kan det under övriga omständigheter vid omhändertagandet lämpligen anges de omständigheter vid beslagtagandet som är relevanta vid prövning enligt förstörande-

lagen. Det kan vara uppgifter som tar sikte på äganderätten och vilka som var närvarande när substansen påträffades liksom uppgifter om hur och var den påträffades till stöd för bedömningen om substansen är avsedd att användas för missbruk. Uppgifter från förundersökningen gällande substansens skadlighet är också intressanta.

Protokollet ska överlämnas till den eller dem som berörs av beslutet. Den som berörs av beslutet är den från vilken substansen har omhändertagits. Om det är känt att någon annan berörs av beslutet, som t.ex. ägare av substansen, ska även denne underrättas. Åklagarnas beslut om omhändertagande och protokollet kommer, enligt mallen i Wåns, att finnas i samma handling. Handlingen skickas som underrättelse till den eller dem beslutet berör, tillsammans med upplysning om att denne/de har rätt att klaga till domstol och kan begära överprövning. Denna underrättelse behöver inte delges utan kan skickas med vanlig post. Ett polisbeslut eller tullbeslut om omhändertagande får inte överklagas eftersom det alltid ska prövas av åklagare. Åklagarens beslut om att polisens/tullens omhändertagande ska bestå kan istället överklagas.

3.5.5 Prövning av beslut om omhändertagande (10 §)

Polisens omhändertagandebeslut (inkl. protokoll) ska skyndsamt anmälas till åklagare. Detta ska ske under normal kontorstid.

Åklagaren ska omedelbart ta ställning till om beslutet ska fastställas eller inte. Beslutet ska fattas så snabbt som möjligt, men behöver inte fattas utanför ordinarie tjänstetid.

Ett beslut om omhändertagande som har fattats av någon annan än en åklagare ska skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart ska pröva om omhändertagandet ska bestå. Åklagarens beslut ska vara skriftligt och, om omhändertagandet fastställs, innehålla de skäl som beslutet grundas på.

Att åklagaren ”omedelbart” ska ta ställning i saken innebär inte att beslut måste fattas utanför ordinarie tjänstetid. Beslutet ska dock fattas så snabbt som möjligt.⁵ I konsekvens med detta bör Polisen/Tullverket inte heller anmäla omhändertaganden till åklagaren under jourtid.

Anmälan kan ske genom att protokollet och övriga handlingar som analysbesked och förhørsanteckningar överlämnas till åklagaren.

Om åklagaren inte anser att det finns skäl för omhändertagande ska åklagaren besluta att omhändertagandet inte ska bestå. I dessa fall ska substansen återlämnas. Om åklagaren inte fastställer ett beslut om omhändertagande ska Folkhälsomyndigheten och Läkemedelsverket underrättas om detta (2 § förordningen till förstörandelagen).

⁵ Prop. 2010/11:4 s. 115.

Den som berörs av beslutet ska underrättas om det och om möjligheten till omprövning och överklagande. Protokollet över omhändertagandet ska fogas till beslutet. Underrättelsen behöver inte delges utan kan skickas med post.

3.6 Förstörende

Åklagaren får besluta om förstörande om förutsättningarna enligt 3 § förstörandelagen är uppfyllda, dvs. det ska vara fråga om en substans som på grund av omständigheterna i det enskilda fallet kan antas vara avsedd att användas i syfte att uppnå berusning eller annan påverkan och då kan komma att förorsaka skada eller dödsfall.

Det krävs också att åklagaren har beslutat om eller fastställt ett omhändertagande.

Ett beslut om förstörande ska fattas så snart det kan ske.

Det måste vara utrett vilken kemisk substans det är frågan om.

Folkhälsomyndigheten och Läkemedelsverket ska yttra sig i frågan om substansen är av sådant slag som anges i 2 §, om åklagaren begär det.

Innan beslut fattas om förstörande ska kommunikering ske med den/dem som beslutet berör.

Åklagarens beslut i fråga om förstörande ska vara skriftligt.

3.6.1 Åklagare beslutar om förstörande (4 §)

Beslut om förstörande fattas av en åklagare. I ärenden av enkel beskaffenhet är även tullåklagare behöriga att fatta beslut om förstörande (4 § förstörandelagen). Vad som normalt är att anse som enkel beskaffenhet anges i [ÅFS 2011:2](#).

3.6.2 Förutsättningar för beslut om förstörande (3 och 11 §§)

För att en substans ska kunna förstöras krävs, utöver att den faller under tillämpningsområdet, att den kan antas vara avsedd att användas i syfte att uppnå berusning eller annan påverkan samt att den då kan komma att förorsaka skada eller dödsfall.

Att substansen är avsedd för missbruk (berusning eller annan påverkan) ska alltså utredas i det enskilda fallet. För att bedöma detta är omständigheterna vid påträffandet av substansen relevanta. I förarbetena anges följande angående vad som kan vara en missbrukssubstans.⁶

⁶ Prop. 2010/11:4 s. 110-111.

En substans som marknadsförs som ett berusningsmedel får normalt anses uppfylla kraven i fråga om berusningseffekt. Detsamma torde gälla en substans som tidigare har visat sig ge sådana effekter. Det räcker emellertid inte att substansen i sig kan ha berusningseffekt. Det krävs även en bedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet att substansen kan antas vara avsedd att brukas för att uppnå berusning. Utgångspunkten för den bedömningen kan bl.a. vara i vilken situation substansen har anträffats, på vilket sätt den har levererats, vem som har hanterat den och vad som är känt om mottagare och avsändare i de fall där det är fråga om en försändelse. En utgångspunkt för bedömningen kan också vara de uppgifter kring innehavet som lämnas av den från vilken substansen omhändertagits. Om exempelvis den aktuella substansen påträffats på en plats där missbruk förekommer kan detta tala för att den är avsedd att missbrukas. Ett annat exempel är att substansen påträffats vid en samling eller tillställning med drogpåverkade personer, exempelvis en s.k. ravefest. Ytterligare ett exempel är att substansen har beställts via Internet eller på annat sätt från någon som marknadsför substanser så att de framstår som alternativ till förbjudna ämnen eller varor. Om den aktuella substansen däremot anträffats hos ett företag som i sin yrkesverksamhet legitimt hanterar sådana torde det sällan finnas grund för att anta att substansen varit avsedd att missbrukas på det sätt som lagen förutsätter för förstörande. Motsvarande torde gälla när substanser hanteras av t.ex. sjukhus eller myndigheter.

Att substansen är av sådan beskaffenhet att den – generellt sett – kan komma att förorsaka skada eller dödsfall ska Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket lämna uppgift om i sitt yttrande till åklagaren (se nedan). I propositionen anges följande beträffande vad som avses med ”skada”.⁷

Med skada avses här personskada. Både direkta skador och indirekta skador som kan bli följderna av att substansen används omfattas. Skador kan uppstå på olika sätt. Direkta skador kan bestå i bl.a. toxikation på grund av att substansen har feldoserats eller intagits tillsammans med t.ex. dryck eller läkemedel som förstärker effekten. Även skada i form av psykisk ohälsa ska beaktas. Till indirekta skador bör räknas olycks-händelser och våld som direkt kan hänföras till användningen av substansen. Som exempel kan nämnas att personen får hallucinationer och under inflytande av dessa skadar sig själv eller angriper andra eller att vederbörande under inflytande av substansen försöker ta sitt eller andras liv. Även risken för att någon oavsiktligt dör ska beaktas. Sådan risk kan framför allt föreligga om substansen tidigare har orsakat dödsfall eller om den är känd för att vara svår-doserad och därigenom kan orsaka dödsfall.

⁷ Prop. 2010/11:4 s. 111.

Beslutet om förstörande ska ha föregåtts av ett omhändertagandebeslut som fattats av åklagare eller har fastställts av åklagaren. Det finns inget som hindrar att åklagaren samtidigt fattar ett beslut om omhändertagande alternativt fastställer ett omhändertagande och beslutar om förstörande, om ärendet är tillräckligt utrett. Så kan t.ex. vara fallet om analys av substansen har gjorts och det då visar sig att regeringen redan har beslutat att klassificera substansen som narkotika i en förordning som ännu inte trätt i kraft.

I 11 § andra stycket förstörandelagen finns det också en bestämmelse om att åklagaren får fatta beslut om förstörande även i de situationer där en förordning som förklarar den aktuella substansen som narkotika eller hälsofarlig vara har trätt i kraft under den tid som ärendet pågått.

I sista stycket av 11 § förstörandelagen finns en uttrycklig bestämmelse om att beslut om förstörande också kan fattas om ägaren till substansen är okänd.

Att ett omhändertagandebeslut har överklagats utgör inte hinder mot att fatta beslut om förstörande eftersom det rör sig om två olika frågor.

3.6.3 Skyndsamhetskrav (12 § första stycket)

Ärenden enligt förstörandelagen bör hanteras med förtur.
--

Åklagaren ska fatta beslut om förstörande så snart det kan ske. Beslutet ska fattas så snart det finns ett komplett underlag i form av protokoll, analysbesked, eventuella yttranden och andra uppgifter.

3.6.4 Formella krav på beslutet (12 § andra stycket)

Beslutet ska vara skriftligt. Det ska framgå om substansen ska förstöras eller inte och vilka skäl beslutet grundas på. Det ska dessutom anges från vem substansen omhändertagits och annan som berörs av beslutet och möjligheterna till att begära omprövning och överklaga.

3.6.5 Åklagaren får anlita biträde av Polis/Tullverket (14 §)

Förutom frågan om substansen faller under lagens tillämpningsområde kan utredning även behövas angående vem som var i besittning av eller ägde substansen när den omhändertogs och om vad substansen skulle användas till. För denna utredning får åklagare begära biträde av Polisen eller Tullverket. När förhör ska hållas ska vissa angivna bestämmelser i rättegångsbalken tillämpas. Inte heller här finns det möjlighet att använda några tvångsmedel. Om åklagaren begär biträde med förhör får förhör hållas med envar som kan antas lämna upplysningar av betydelse för utredningen. Detta är således en vidare krets av personer än de personer som polis får förhöra i samband med det initiala omhändertagandet.

3.6.6 Analysbesked från NFC eller Tullverket

Den kemiska substansen måste vara identifierad.

För att beslut om förstörande av en substans ska kunna ske måste det vara utrett vilken substans det är fråga om. Ett analysbesked är således nödvändigt. Innan yttrande inhämtas från Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket måste det vara klart vilken substans det är fråga om.

När det gäller nya substanser förekommer det att NFC/Tullverket inte har någon så kallad referenssubstans. En referenssubstans krävs vanligen för att en substans ska kunna identifieras. Om referenssubstans saknas kan åklagaren begära att det görs en så kallad strukturutredning. Innan en sådan utredning begärs bör åklagaren ta kontakt med laboratoriet.

Om det inte kan fastställas vilken kemisk substans det är frågan om bör åklagaren överväga om omhändertagandet ska bestå.

3.6.7 Yttrande från Folkhälsomyndigheten/Läkemedelsverket (13 §)

Folkhälsomyndigheten och Läkemedelsverket ska, om åklagaren begär det, yttra sig över om substansen är av sådant slag att den faller under tillämpningsområdet i 2 § förstörandelagen. Folkhälsomyndigheten och Läkemedelsverket bör även yttra sig över om substansen – generellt sett – kan komma att medföra skada eller dödsfall, se [avsnitt 3.6.2](#). Det bör tydligt anges i begäran om yttrande vad yttrandet ska avse. Yttrande behöver inte inhämtas om åklagaren känner till vad som gäller för substansen.

Läkemedelsverket ansvarar för läkemedelssubstanser och Folkhälsomyndigheten för övriga substanser. Det kan många gången vara svårt för åklagaren att veta vilken av myndigheterna som har ansvaret för en viss substans. Folkhälsomyndigheten och Läkemedelsverket har därför kommit överens om att åklagare kan begära yttrande enbart från Folkhälsomyndigheten om det inte är uppenbart att substansen faller inom Läkemedelsverkets område. Om Folkhälsomyndigheten anser att det bör vara Läkemedelsverket som ska yttra sig, kommer Folkhälsomyndigheten att överlämna begäran om yttrande till Läkemedelsverket för handläggning.

Folkhälsomyndigheten respektive Läkemedelsverket ska alltså svara på frågan om substansen är av sådant slag som anges i 2 § förstörandelagen. Om substansen har klassificerats som narkotika eller hälsofarlig vara i en förordning som ännu inte trätt i kraft behövs normalt inget yttrande. Oftast behövs inte heller något yttrande i de fall där Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket har begärt att en substans ska förklaras som narkotika eller hälsofarlig vara hos regeringen eller om någon av myndigheterna redan har avgett ett yttrande om substansen med innebörd att myndigheten avser att begära substansen klassificerad i ett annat ärende och substansen är föremål för utredning hos myndigheten. Förutsättningen för att åklagaren inte ska begära ett yttrande i dessa situationer är att åklagaren känner till vad som gäller för

substansen. Det kan därför vara lämpligt att innan yttrande begärs kontrollera på Folkhälsomyndighetens och Läkemedelsverkets hemsidor vilken information som finns om den aktuella substansen. Relevant information kan i dessa fall skrivas ut från hemsidan. Vid tveksamhet om vad som gäller för aktuell substans bör yttrande inhämtas.

På Folkhälsomyndighetens [hemsida](#) finns en lista över substanser som är under utredning. Läkemedelsverket publicerar sina yttranden enligt förstörandelagen på sin [hemsida](#).

I den mån det är möjligt och bedöms lämpligt kan åklagarens begäran om yttrande skickas elektroniskt till Folkhälsomyndighetens mejladress forstorandelagen@folkhalsomyndigheten.se eller Läkemedelsverkets mejladress registrator@lakemedelsverket.se.

Åklagaren bör i sin begäran om yttrande ange inom vilken tid yttrandet ska ha inkommit till åklagaren. Utvecklingscentrum rekommenderar att yttrande i normalfallet ska ha inkommit inom två veckor.

När Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket ska yttra sig i dessa ärenden ska myndigheten enligt 22 § förstörandelagen så snart det kan ske ta ställning till om det finns skäl att ansöka hos regeringen om att substansen ska förklaras som narkotika eller hälsofarlig vara. Ställningstagandet ska alltså ske skyndsamt men det finns ingen fastställd tidsgräns för när så ska ske.

Om Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket har lämnat ett yttrande till åklagaren ska myndigheten enligt 23 § förstörandelagen skyndsamt underrätta åklagaren om ändrade förhållanden som kan påverka ett beslut enligt förstörandelagen. Detta kan t.ex. gälla om myndigheten beslutat att inte begära att en substans ska förklaras som narkotika eller hälsofarlig vara eller om regeringen har svarat nekande på en sådan framställan. Om ärendet är föremål för domstolsprövning ska åklagaren, enligt samma paragraf, i sin tur skyndsamt överlämna en kopia av underrättelsen till domstolen.

3.6.8 Utredningen ska kommuniceras

Innan åklagare fattar beslut om att förstöra en substans ska den utredning som tillförts ärendet kommuniceras med den eller de som berörs av beslutet (25 § förvaltningslagen). Åklagaren beslutar hur kommunikeringen ska ske. Vanligtvis bör handlingarna i ärendet skickas till den eller de som beslutet kommer att beröra med en hänvisning till att beslut om förstörande efter viss tid kan komma att fattas. I förvaltningslagen anges vissa undantagssituationer när kommunikering inte behöver ske. Om den som beslutet avser är okänd kan självfallet inte heller någon kommunikering äga rum.

3.6.9 Delgivning av beslutet (15 och 16 §§)

Den som berörs av beslutet om förstörande ska delges beslutet. Om åklagaren beslutar att inte förstöra en substans behöver beslutet inte delges.

Det kan finnas flera personer som berörs av beslutet. Det kan t.ex. förekomma att substansen påträffas hos en person och att en annan person uppger sig vara ägare av substansen. I dessa situationer ska flera personer delges beslutet. Den som hävdar rätt till substansen får normalt anses berörd.

Delgivning ska ske enligt delgivningslagen.

Om ett försök till delgivning enligt delgivningslagen har misslyckats eller ett delgivningsförsök bedöms vara utsiktslöst och värdet kan antas vara mindre än en tiondel av prisbasbeloppet får delgivning ske genom att beslutet anslås hos åklagaren.

Ett försök till delgivning har misslyckats om t.ex. mottagaren inte bekräftar mottagandet av beslutet när det sänts till honom eller henne per post. Det krävs alltså inte att alla former av delgivning prövas innan det förenklade förfarandet får användas.

Med värde avses substansens faktiska värde, inte det belopp som den berörde kan ha betalat för den på en illegal marknad. Om det t.ex. är fråga om ett läkemedel eller en kemisk substans som har ett legalt marknadsvärde i det land från vilket det har införts bör beslutsfattaren kunna utgå från det värdet.

Om delgivning per post med delgivningskvitto misslyckas måste åklagaren således bedöma värdet av det som ska förstöras. Om värdet av substansen är lägre än en tiondel av prisbasbeloppet kan alltså den förenklade regeln om delgivning genom att beslutet anslås tillämpas. Om värdet är högre än en tiondel av prisbasbeloppet måste delgivning ske, enligt delgivningslagen, t.ex. genom stämningsman.

Om det inte finns någon känd ägare till substansen och inte heller någon annan som berörs av beslutet ska åklagaren också anslå beslutet. Det ska då anges en viss tid, minst en månad, under vilken tid den som vill framställa anspråk har möjlighet att göra det. Om något anspråk inte framställs vinner beslutet laga kraft. Ansländet är i detta fall inte en form av delgivning av beslutet varför delgivning måste ske för det fall någon framställer ett anspråk inom den utsatta tiden. Framställs ett anspråk kan det föranleda omprövning av det tidigare beslutet. Den som framställer anspråk kan också överklaga beslutet om tiden för det inte löpt ut.

Underrättelse om beslut om förstörande ska även skickas till Folkhälsomyndigheten eller Läkemedelsverket enligt 2 § förordningen till förstörandelagen (SFS 2011:133).

3.6.10 Omprövning (17 §)

Åklagaren ska ändra ett beslut om omhändertagande eller förstörande om det på grund av ändrade förhållanden finns skäl för det. Åklagaren ska också ändra sitt beslut om det är uppenbart oriktigt. Ändringen kan ske på eget initiativ av åklagaren eller efter begäran av den som berörs av beslutet.

Åklagaren får dock inte ändra beslutet om det är föremål för domstolsprövning eller om frågan avgjorts av domstol.

Som tidigare angetts ska underrättelserna om beslut om omhändertagande och förstörande innehålla hänvisning till vad som gäller för omprövning.

3.7 Domstolsprövning

Åklagarens beslut om omhändertagande och åklagarens fastställande av ett beslut om omhändertagande får överklagas utan begränsning i tiden.

Åklagarens beslut om förstörande av substansen får överklagas inom tre veckor från delgivningen av beslutet.

Överklagandet ska vara skriftligt och ges in till åklagaren.

3.7.1 Överklagande och forum (19–20 §§)

Åklagares beslut om omhändertagande och åklagares beslut om att ett omhändertagande av polis ska bestå får överklagas. Dessa beslut får överklagas utan inskränkning i tid. Detta torde innebära att de kan överklagas ända till dess att dessa preliminära beslut ersatts av ett formligt förstörandebeslut.

Även förstörandebesluten får överklagas. Sådana beslut får överklagas inom tre veckor från delgivningen av beslutet.

Överklagandet ska vara skriftligt och ges in till åklagaren.

När ett överklagande kommer in till åklagaren gällande ett beslut om förstörande ska åklagaren göra en rättidsprövning av om överklagandet har kommit in i rätt tid (45 § förvaltningslagen).

Det ankommer inte på åklagaren att pröva partsbehörighet eller om överklagandet är komplett. Detta är domstolens uppgift. Uppgifterna i överklagandet kan dock ge åklagaren anledning att ompröva sitt beslut enligt 17 § förstörandelagen.

Om åklagaren inte avvisar överklagandet eller omprövar sitt beslut ska beslutet tillsammans med ett eget yttrande och handlingarna i ärendet överlämnas till tingsrätten. I yttrandet bör åklagaren bemöta de ev. invändningar och påståenden som klaganden anger i sitt överklagande. Om åklagaren har synpunkter på hur handläggningen vid domstolen ska gå till ska självfallet även detta anges i yttrandet.

Den tingsrätt inom vars domkrets det överklagade beslutet har fattats är behörig att pröva överklagandet.

3.7.2 Domstolens handläggning (21 §)

Tingsrätten ska handlägga ärendet enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Åklagaren är motpart till den enskilde sedan handlingarna i ärendet har överlämnats till domstol.

I domstolsärenden är förfarandet normalt skriftligt. Om part begär det ska dock sammanträde hållas.

Avgörandet sker genom beslut. Tingsrättens beslut kan överklagas men det krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska ta upp ärendet till prövning.

Domstolen ansvarar för att ärendet blir så utrett som saken kräver och kan t.ex. begära yttrande från Folkhälsomyndigheten eller Läkemiddelsverket och även begära kompletterande yttrande av åklagaren.

3.8 Återlämnande av substansen (24 §)

En omhändertagen substans ska återlämnas till den från vilken den omhändertagits om åklagaren eller rätten beslutar att ett omhändertagande inte ska bestå eller om åklagaren eller rätten beslutar om att substansen inte ska förstöras.

När en substans ska återlämnas ska den från vilken substansen har omhändertagits underrättas om att den kan hämtas. Underrättelsen ska ske så snart som möjligt. Det ska också anges att om substansen inte hämtas inom viss tid, minst en månad, kommer den att förstöras. Om det är känt att någon annan också berörs av beslutet ska denne underrättas om att omhändertagandet har upphört och till vem substansen kommer att utlämnas. Underrättelsen om att substansen får avhämtas ska delges med berörd person. Det är den myndighet som förvarar substansen som ansvarar för underrättelserna om att substansen får avhämtas, dvs. Polisen eller Tullverket (3 § förordningen till förstörandelagen). Självfallet måste åklagaren dock underrätta Polisen/Tullverket om att ett omhändertagande hävts eller att ett beslut om att inte förstöra en substans har fattats för att Polisen/Tullverket ska kunna fullgöra sin skyldighet.

Domstolen har inte ålagts någon författningsreglerad skyldighet att underrätta Polisen/Tullverket om sina beslut. Åklagaren bör därför åta sig att underrätta Polisen/Tullverket i dessa fall.

3.9 Faktiskt förstörande (25 §)

Åklagaren ska underrätta den förvarande myndigheten om när ett beslut om förstörande har vunnit laga kraft.

När ett beslut om förstörande har vunnit laga kraft ska den myndighet som förvarar substansen (dvs. Polisen eller Tullverket) tillse att den rent faktiskt

förstörs, destrueras. För att detta ska kunna ske krävs att åklagaren under-
rättar Polisen/Tullverket om att ett förstörandebeslut har vunnit laga kraft
(5 § förordningen till förstörandelagen). Utvecklingscentrum rekommenderar
att åklagaren även inhämtar bevis om laga kraft från domstolen när domstol
fattat beslut om förstörande, för vidare befordran till Polisen/Tullverket.

Om den från vilken substansen har omhändertagits begär det eller om den
till vilken substansen ska återlämnas inte hämtar den inom angiven tid, får
substansen också destrueras. Dessutom får substansen destrueras om vården
av substansen är förenad med särskilt höga kostnader eller betydande risker.
Denna bestämmelse är avsedd att tillämpas restriktivt men kan avse t.ex.
substanser som är extremt farliga för människor och därför kräver onormala
säkerhetsarrangemang eller vars lagring innebär betydande hälsorisker.

3.10 Skadestånd (26 §)

I vissa fall kan den som orsakas sakskada till följd av att en substans har för-
störts ha rätt till skadestånd. Detta gäller om åklagaren eller rätten efter för-
störende finner att det saknas grund för förstörande eller om en substans har
förstörts med stöd av bestämmelsen i 2 § första stycket 3 förstörandelagen,
för att substansen kunde antas komma att förklaras som narkotika eller hälso-
farlig vara och någon sådan förklaring därefter inte har skett.

Rätt till skadestånd föreligger inte om substansen förstördes för att den som
den omhändertagits ifrån begärde det eller om den som substansen skulle ha
återlämnats till inte hämtade den inom angiven tid.

Justitiekanslern prövar skadeståndsanspråken.

3.11 Handläggningen i Cåbra och Wånsmallar

Ärendena enligt förstörandelagen ska läggas upp som "annan talan", För-
störendeärende, i Cåbra och ges ett eget AM-nummer. Mer information om
detta finns i [Ärendehanteringshandboken](#). Ett antal olika Wånsmallar finns
för de olika typerna av beslut som fattas i dessa ärenden.

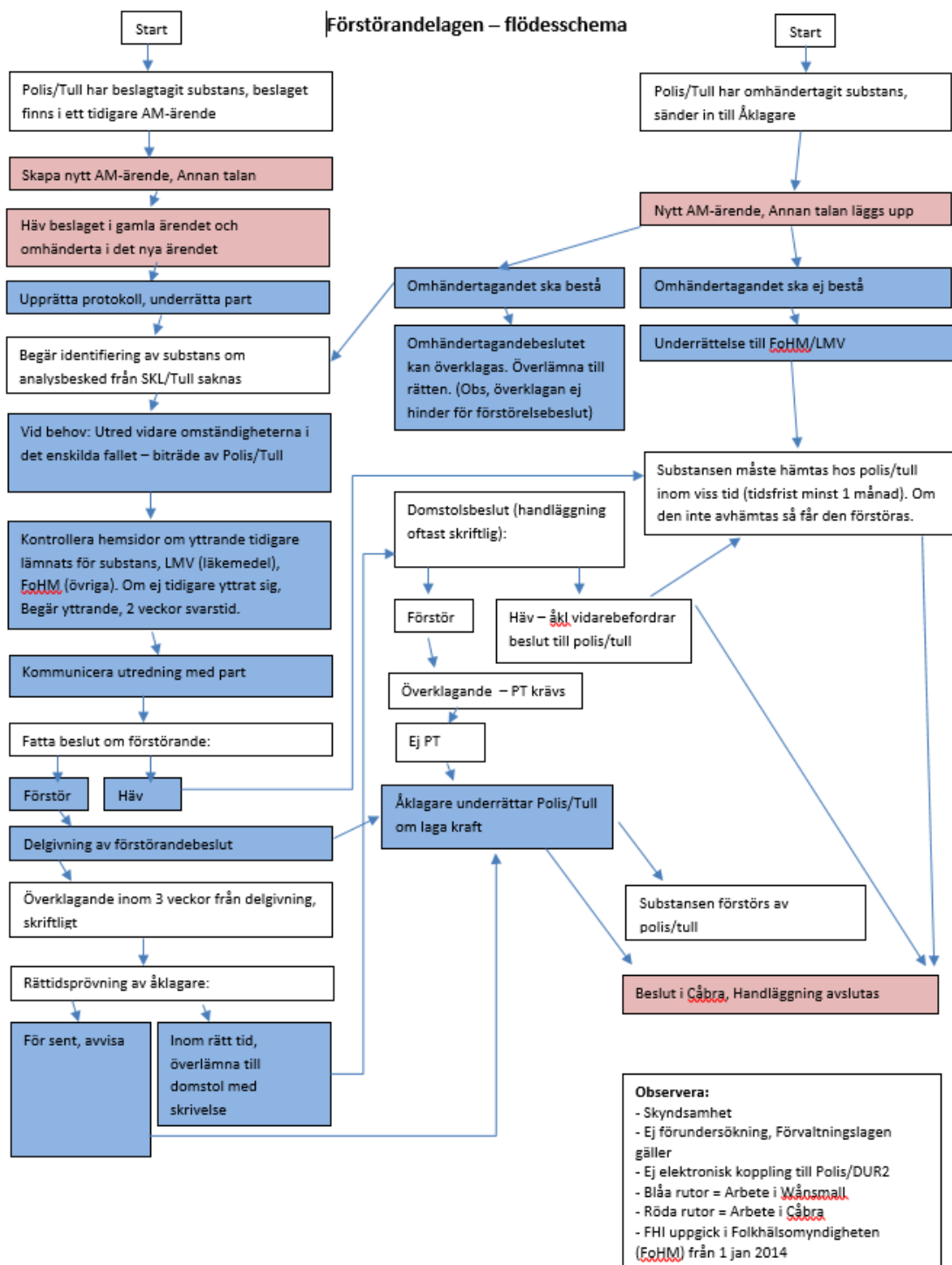
4 Två praktiska frågor

En fråga är vad åklagaren ska göra när polisen lottar in ett förstörandeärende där substansen alltjämt är tagen i beslag (alltså inte omhändertagen enligt förstörandelagen) men där substansen har klassificerats som hälsofarlig vara eller narkotika i tiden efter det att beslaget gjordes. I sådana fall är inte förstörandelagen tillämplig, jfr 2 § förstörandelagen. Fråga blir därför om vanlig beslagshandling. Förverkande enligt lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller narkotikastrafflagen är inte aktuellt, eftersom substansen inte var klassificerad som hälsofarlig vara eller narkotika vid beslaget; något brott har således inte begåtts. Klassificeringen medför dock att substansen inte lagligen kan hanteras av den från vilket beslaget gjorts eller annan som gör anspråk på substansen utan att denne gör sig skyldig till brott (det förutsätts här att något undantag enligt lagen om (1992:860) kontroll av narkotika eller lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor inte är vid handen). Substansen bör och kan därför förverkas enligt 36 kap. 3 § 1 p brottsbalken; det kan antas att substansen på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning.

En annan fråga är vad åklagaren ska göra när beslut har fattats om omhändertagande av en substans enligt förstörandelagen trots att substansen vid omhändertagandet redan hade klassificerats som narkotika eller hälsofarlig vara. Omhändertagandebeslutet är i sådant fall felaktigt, eftersom förstörandelagen inte är tillämplig i sådant fall, se 2 § förstörandelagen. Beslut bör därför fattas om att häva omhändertagandet. Samtidigt bör dock beslut även fattas om att ta substansen i beslag, för antingen har den varit föremål för brott enligt narkotikastrafflagen eller lagen om förbud mot vissa hälsofarliga substanser (så är fallet om den enskilde hanterat substansen efter att den klassificerats) eller (om den enskilde inte hanterat substansen innan den klassificerades) så bör substansen förverkas med stöd av 36 kap. 3 § 1 p brottsbalken i enlighet med vad som angivits ovan under första frågan; det kan antas att substansen på grund av sin särskilda beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan befaras komma till brottslig användning. Beslag för förverkande enligt 36 kap. 3 § får beslutas om i enlighet med 27 kap. 14 a § rättegångsbalken.

Om en substans klassificerats först efter att ett förfarande enligt förstörandelagen rätteligen inletts gäller, som tidigare framgått, enligt 11 § förstörandelagen att beslut om förstörande alltjämt får fattas. Beslag enligt 27 kap. 14 a § rättegångsbalken och förverkande enligt 36 kap. 3 § 1 p brottsbalken torde i sådana fall också vara möjligt.

Förstörandelagen – flödesschema

ÅKLAGARMYNDIGHETEN